

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.12.01>

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ: МОДЕЛІ ТА ШЛЯХИ ЗАПОЗИЧЕННЯ

Голенко Ніна Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

Стаття містить дослідження досвіду професійної підготовки працівників поліції у країнах Європи, що відтворює багатовекторні аспекти поступального розвитку освітньої діяльності у професійному становленні працівників відповідних правоохоронних органів. Здійснено системне дослідження наявних моделей професійної поліцейської освіти з огляду на важливу спадщину у цій сфері країн-локомотивів і здобутки країн-новаторів на прикладі Грузії.

Окрему увагу приділено формам і методам професійної освіти поліцейських у контексті останніх вимог соціально-економічного життя суспільства, а також виокремлено специфіку службово-бойової підготовки працівників поліції у змісті професійної освіти з огляду на сферу застосування їх компетентностей та особливості соціального буття. Викладені пропозиції щодо врахування наведеного досвіду при формуванні моделі професійної підготовки поліцейських загалом та удосконаленні службово-бойової підготовки працівників поліції в Україні зокрема.

Ключові слова: поліція, професійна підготовка, підрозділ поліції, досвід, поліцейська освіта, модель, методи.

EXPERIENCE OF PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE STAFF IN EUROPEAN COUNTRIES: MODELS AND WAYS OF BORROWING

Holenko Nina Mykolaivna,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor at the Department
of Special Physical and Fire Preparation
(Kherson Faculty of the Odessa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The article contains a study of the experience of training police officers in European countries, which reflects the multi-vector aspects of the continuous development

of educational activities in the professional development of employees of the relevant law enforcement agencies. A systematic study of modern models of professional police education was carried out in general, taking into account the significant legacy in this area of advanced countries, using the examples of France and Germany, and the achievements of innovative countries, using Georgia as an example.

Special attention is paid to the forms and methods of professional education of police officers in the context of the latest requirements of the socio-economic life of society, as highlighted well as the specifics of military-service training of employees of police into account the scope of their competencies and features of social life. Suggestions were made regarding the use of the above experience in the formation of a model for the training of police officers in general and the improvement of military-service training of employees of police in Ukraine.

Key words: police, training, police unit, experience, police education, model, methods.

Події сьогодення світового значення, де вияви внутрішнього чи зовнішнього деструктивного характеру мають неабиякий вплив на соціальне, політичне, економічне життя будь-якої країни незалежно від рівня її розвитку та відповідної можливості віднаходити соціальні компроміси, є важливими й актуальними для кожної людини. Питання професійної діяльності та підготовки правоохоронних органів, особливо поліції, займають чільні місця серед пріоритетів удосконалення соціального буття. Чого тільки варті масові заворушення у США через загибель Джорджа Флойда, де рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів є одним із найкращих у світі.

У сучасній літературі та наукових дослідженнях питання професійної підготовки поліцейських інших країн здебільшого розглядається в контексті аналізу основних організаційно-правових засад функціонування як загалом правоохоронної системи, так і поліції як основного центрального органу державної влади з відповідними правоохоронними функціями зокрема.

У площині предмета цього дослідження питання професійної підготовки поліцейських аналізується з позиції запозичення найбільш цінного досвіду, напрацьованого країнами-донорами, які безпосередньо забезпечили інвестування відповідних системних знань, умінь та навичок, а також професійних здобутків і людського потенціалу на прикладі Грузії [1], системного дослідження узагальнених критеріїв професійної підготовки наднаціональних утворень на прикладі Європейського Союзу [2] або ж комплексного монографічного дослідження цього питання [3].

Дослідженню професійної підготовки працівників поліції, у тому числі й зарубіжного досвіду, присвячено низку робіт вітчизняних і закордонних науковців різних часів. Серед останніх напрацьовань необхідно згадати напрацьовання І.В. Климентя, який розглянув загальні засади професійної підготовки поліцейських під кутом зору психологічного забезпечення, І.В. Фільштейна в частині регламентації та організаційних засад створення й діяльності поліції Грузії, С.В. Асямова з приводу системи організації та професійної підготовки кадрів поліцейських підрозділів зарубіжних країн, М.В. Лошицького в контексті використання зарубіжного досвіду з метою вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників поліції. Безпосередньо дослідженню професійної підготовки поліцейських кадрів у країнах Європейського Союзу присвячені роботи В.П. Примака та А.К. Кисельова.

Метою статті є визначення моделей професійної підготовки поліцейських у країнах сучасної Європи, з'ясування джерел їх формування, а також окреслення перспек-

тив запозичення досвіду такої освітньої діяльності до вітчизняного правоохоронного та освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням змісту нормативно-правових актів, які визначають організаційно-правові засади функціонування поліції зарубіжних країн, питання професійного добору та навчання кадрів є чільним. Зокрема, у відповідному законодавстві безпосередньо прописано правовий механізм професійного навчання працівників поліції. Так у частині 3 статті 34 Закону Республіки Польща «Про поліцію» передбачено, що умовою одержання професійних кваліфікацій, необхідних для призначення на службову посаду, є проходження поліцейським: 1) базової професійної підготовки; 2) професійної підготовки для випускників вищих навчальних закладів; 3) підготовки у вищій школі поліції.

Грузинська модель підготовки поліцейських передбачає структурування професійної підготовки на декілька етапів, де кожен із них розглядається як ступінь підготовки кандидатів на службу в поліцію та як наступний етап відбору. При цьому фахова підготовка розглядається як необхідна умова служби вперше прийнятих осіб, а також як невід'ємний чинник подальшого фахового становлення діючих працівників.

Загалом у грузинській системі професійного навчання виділяють шість подібних стадій навчання: 1) навчання відібраних кандидатів на зайняття посад поліцейських у спеціальному навчальному закладі; 2) проходження служби в межах випробувального строку під безпосереднім супроводом наставника як форма входження молодого працівника поліції у фахову діяльність, яка розглядається як різновид практичної апробації засвоєних знань, умінь та навичок; 3) професійне навчання в рамках службової підготовки та участі у відповідних навчальних семінарах з метою вдосконалення фахових компетентностей; 4) здобуття комплексу знань, умінь та навичок, необхідних для забезпечення кар'єрного зростання, зокрема отримання підвищення по службі; 5) профільне професійне навчання в межах спеціальності поліцейського, що пов'язано зі спеціалізацією галузевого підрозділу поліції, в якому він проходить службу; 6) професійне навчання, пов'язане із зайняттям посад управлінців та менеджерів більш високого керівного рівня. До того ж зміст професійної підготовки поліцейських Грузії включає в себе спеціальну професійну підготовку (первинну підготовку), перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Грузинська модель підготовки адаптувала основні засади американської професійної підготовки поліцейських, де перевагу було надано фаховій підготовці з нівелюванням вивчення загальноосвітніх навчальних дисциплін. Серед сукупності навчальних методів і прийомів поряд з усіченим обсягом теоретичного матеріалу важливе місце займають активні методи, серед яких практичні заняття, рольові та імітаційні ігри з використанням криміналістичних класів, інтерактивних тирів, бінарні заняття за участю практичних працівників, заняття проблемно-пошукового характеру тощо. При цьому простежується заміна класичного навчання, де головним є викладач, на навчання дискусійного характеру з виокремленням головного учасника такого процесу – здобувача освіти, а також надання переваги навчанню саме вибіркоким правовим знанням, які мають безпосередню цінність для виконання професійних обов'язків.

Серед комплексу спеціальних знань, умінь та навичок у грузинській моделі підготовки поліцейських важливе значення надається тактико-спеціальній підготовці, пов'язаній із формуванням алгоритму поведінки працівника поліції в найбільш типових ситуаціях, пов'язаних із виконанням повноважень. Уся система професійної підготовки незалежно від стадії та складника змісту базується на модульному формуванні масиву знань, запровадженні поточних, рубіжних, підсумкових контролів

у формі тестів, програмованих засобів, а також повсякчасному рейтинговому супроводженні такого процесу.

Серед позитивних виявів подібної системи професійної підготовки І.В. Фільштейн вказує на її окремі прогалини в контексті запровадження в українських реаліях, серед яких нівелювання особистісного підходу, високий темп навчання, завищені вимоги та очікування викладачів, неврахування вітчизняних законодавчих особливостей, традицій і відповідного досвіду в рамках як правоохоронної діяльності, так і підготовки спеціалістів у цій сфері.

В Європейському Союзі визнано, що система професійного навчання поліцейських є однією зі складників інтеграційного процесу в межах поєднання поліцейських і правоохоронних систем країн цього наднаціонального утворення [4]. У літературі пропонується виділяти два класичні типи професійної підготовки поліцейських: французьку та британську системи професійного навчання правоохоронців. Перша з наведених систем професійної підготовки поліцейських характеризується як одна з найстаріших, має високий рівень централізації й універсальне поєднання загальноосвітніх підходів у професійній підготовці поряд зі спеціальними напрацюваннями саме поліцейської освіти [5].

Серед чільних принципів реалізації французької моделі прийнято виділяти забезпечення загальної і спеціальної компетентної підготовки; формування високого рівня адаптованості поліцейського до нових змін у соціальному і політичному житті суспільства; створення передумов для формування ефективного менеджменту, спрямованого на професіоналізацію особового складу поліції за сучасних умов; створення системи об'єктивної оцінки результатів навчання та його відповідного рейтингового супроводження; забезпечення високого рівня згуртованості поліцейських колективів, поширення знань, умінь та навичок, професійної компетенції та етики [3, с. 394].

Британська модель поліцейської освіти за своєю сутністю більше уподібнюється до системи професійної поліцейської підготовки, а не професійної освіти, у зв'язку з чим вирізняється високим рівнем профільної спеціалізації підготовки, що пов'язано з її безпосередньою причетністю до практичної діяльності відповідних підрозділів і служб поліції через наділення спеціалізованих поліцейських органів повноваженнями проводити самостійне навчання вуличних патрульних і працівників оперативних підрозділів.

За таких обставин відбувається досить ретельний відбір кандидатів на службу в поліцію, створюються специфічні умови навчання, які притаманні фаховій спеціалізації займаної посади, наявне зміщення акценту на самостійне несення служби поліцейським на початковому етапі її проходження у розрізі покрокового вивчення та застосування відповідних базисних компетентностей.

Така риса професійної підготовки поліцейських Великої Британії, на думку В.П. Примака, відтворює характерні риси англосаксонської моделі, включає і досвід з цього питання поліції США, а також покликана забезпечити формування реальних практичних навичок майбутньої професійної діяльності, а не абстрактні, відірвані від життя знання, вміння й навички в рамках тієї чи іншої галузі права [2, с. 200].

Водночас звертається увага на наявні ознаки реформування поліцейської освіти в рамках цієї моделі зі зміщенням пріоритету на централізацію підготовки кадрів, що пояснюється наявністю низки недоліків у підготовці кадрів через відсутність ефективного управління такою діяльністю на національному рівні [6, с. 37].

Загальною тенденцією професійного навчання поліцейських країн Південно-Східної Європи, які дещо пізніше долучилися до об'єднаної Європи, є приведення її у відповідність до загальноприйнятих європейських стандартів поліцейської освіти,

серед яких формування нового образу поліції на основі професіоналізму, мотивації, високих етичних стандартів, компетентного підходу в освітній діяльності, удосконалення змісту, форм і методів підготовки на підставі об'єктного принципу з урахуванням специфіки діяльності конкретних служб, урахування вимог практичної діяльності в здійсненні програм навчання, створення системи внутрішнього і зовнішнього оцінювання якості й ефективності навчальних програм, розширення дистанційного навчання та впровадження сучасних інформаційних технологій тощо [7, с. 45–50].

Необхідно вказати й на наявні тенденції в межах всієї професійної підготовки поліцейських Євросоюзу до взаємопроникнення, що дає змогу виокремити такі спільні риси: 1) побудова багаторівневої системи навчання; 2) надання переваги при навчанні поліцейських питанням забезпечення й дотримання прав і свобод людини; 3) впровадження досягнень поліцейської науки в практику щоденної роботи поліцейських органів та підрозділів; 4) спрямованість на навчання поліцейських європейським стандартам правоохоронної діяльності у сфері забезпечення публічного порядку і публічної безпеки з огляду на спільні професійні досягнення поліцейських систем усіх країн; 5) створення та функціонування міждержавних центрів підготовки та перепідготовки працівників поліції, координації навчальної та наукової діяльності, обміну досвідом у межах професійної поліцейської освіти на прикладі Європейського коледжу поліції (CEPOL); 6) формування єдиної інформаційної вебмережі баз даних із методики й навчальних програм поліцейських освітніх закладів та інших засобів навчання з метою уніфікації подібної діяльності; 7) здійснення професійної підготовки поліцейських при безпосередній взаємодії з громадськими організаціями й за умови постійного громадського контролю як за процесом навчання, так і за його результатами.

З наведених міркувань можна дійти таких висновків. По-перше, у роботі відображено три моделі професійної підготовки поліцейських на теренах Європи: грузинська, британська, французька. По-друге, французька модель є більш усталеною для європейської спільноти й характеризується високим рівнем централізації й універсальним поєднанням загальноосвітніх підходів у професійній підготовці поряд зі спеціальними напрацюваннями саме поліцейської освіти. По-третє, британська модель вирізняється високим рівнем профільної спеціалізації підготовки, що пов'язано з її безпосередньою причетністю до практичної діяльності відповідних підрозділів і служб поліції через наділення спеціалізованих поліцейських органів повноваженнями проводити самостійне навчання вуличних патрульних і працівників оперативних підрозділів. По-четверте, грузинська модель підготовки адаптувала основні засади американської професійної підготовки поліцейських, де перевагу було надано фаховій підготовці з нівелюванням вивчення загальноосвітніх навчальних дисциплін. По-п'яте, внаслідок взаємопоглинання наведених моделей професійної підготовки поліцейських сформувалися спільні тенденції, які відобразилися у підборі сукупності активних методів навчання, серед яких практичні заняття, рольові та імітаційні ігри з використанням криміналістичних класів, інтерактивних тирів, бінарні заняття за участю практичних працівників, заняття проблемно-пошукового характеру тощо. По-шосте, у розрізі формування вітчизняної моделі професійної підготовки поліцейських необхідно дотримуватися зваженого підходу, який врахував би гармонійне поєднання наведених моделей із самобутністю українського професійного навчання працівників правоохоронних органів.

Викладені міркування мають перспективу подальших розвідок із метою визначення змісту та форм професійної освіти поліцейських у нашій державі, що частково вже відображено в затвердженій наказом МВС від 29.01.2018 № 51 Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських.

Список використаних джерел:

1. Фільштейн І.В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : автореф. дис. кандидата юридичних наук: 12.00.07. Київ : Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 2016. 22 с.
2. Примак В.П. Особливості підготовки поліцейських кадрів країн Євросоюзу в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. № 1(7). 2013. С. 199–202.
3. Асямов С.В., Миразов Д.М., Таджиев А.А., Якубов А.С. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров : Учебное пособие. Ташкент : Издательство “Fan va texnologiya”, 2010. 452 с.
4. Голенко Н.М. Характерні риси професійної підготовки поліцейських у країнах Європи. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток вітчизняного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 23 лютого 2018 р. Одеса : ОДУВС, 2018. С. 63–66.
5. Loi № 83-634 du 13 juillet 1983 portant droits et obligations des fonctionnaires. Paris, 1983.
6. Nouvelle loi communale du 24 juin 1988. Paris, 1988.
7. Regulations Code de déontologie de la police nationale / Decree № 86.592 (France). Porra-Paoli, 1991.
8. Arrêté du 22 juillet 1996 portant règlement général d’emploi de la police nationale. Paris, 1996.
9. Règlement général d’emploi de la police nationale. 6 juin 2006, № INTC0600544A (France). Paris, 2006.
10. Лошицький М.В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. № 2, 2015. С. 34–42.
11. Киселев А.К. Социальная и образовательная политика стран Евросоюза в подготовке полицейских кадров (вторая половина ХХ – начало ХХІ вв.) : автореферат дис. на соискание науч. степени доктора исторических наук: 07.00.03. Ставрополь, 2011. 58 с.